

Канівець Людмила Анатоліївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Учасниками екологічних відносин за чинним національним законодавством визнано юридичних осіб. Юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, що наділена відповідною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.

Загальні цивілістичні ознаки юридична особа набуває з моменту її державної реєстрації. Для набуття відповідних прав та обов'язків в екологічній сфері безпосередньо факту державної реєстрації є недостатньо. Дослідниками звертається увага на необхідності здійснення зазначеними суб'єктами впливу на довкілля чи то шляхом використання природних ресурсів чи то шляхом провадження господарської діяльності, хоча і не пов'язаної з природокористуванням, але такої, що впливає на стан довкілля та його якість.

Юридичні особи як активні учасники відповідних відносин наділені еколого-правовим статусом, тобто відповідними правами та обов'язками у сфері раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля.

Згідно з приписами ч. 1 ст. 91 Цивільного кодексу України юридична особа здатна мати такі ж права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. З прийняттям Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» впроваджено термін «екологічні права», що нині безпосередньо вживається у ст. 9, якою передбачено перелік екологічних прав громадян. Ст. 50 Основного закону держави гарантує кожному право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди; право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

В еколого-правовій доктрині цілком слушно запропоновано розглядати екологічні права як якісно нову групу прав громадян, яка відрізняється від раніше існуючих прав природокористування спрямованістю на задоволення екологічних, а не матеріальних потреб і інтересів [1, с. 6]. При цьому обґрунтовано доцільність розмежування прав громадян в галузі екологічних відносин і екологічних прав громадян як більш вузького поняття, початковим і вихідним моментом яких є можливість людини користуватись незабрудненим довкіллям, проживати в екологічно збалансованому природному середовищі. Тоді як права громадян в галузі екологічних відносин включають всі повноваження громадян, які так чи інакше пов'язані з навколишнім природним середовищем, природними ресурсами.

Центральним у системі екологічних прав є право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Відповідно, суб'єктами зазначеного права виступатимуть виключно громадяни як його носії, тоді як юридичні особи, як слушно відзначається у правовій доктрині, можуть виступати суб'єктами правовідносин у сфері реалізації і захисту зазначеного права [2, с. 41].

Якщо у процесі здійснення господарської діяльності юридична особа використовує природні ресурси, то вона стає природокористувачем і набуває відповідні права та обов'язки. Сфера діяльності такого суб'єкту регулюється природноресурсовим законодавством. Обсяг наданих прав та покладених обов'язків визначається залежно від видів спеціального природокористування, є детально регламентованим нормами галузевих природноресурсових кодексів і законів.

Для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів, відповідно до ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання», можуть створюватися громадські об'єднання. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку.

Ефективному розвитку в Україні природоохоронної справи, захисту довкілля, а також захисту екологічних прав фізичних та юридичних осіб, розвитку

екологічної освіти та культури сприяють еколого-правові організації. Основною метою діяльності зазначених суб'єктів є сприяння поліпшенню екологічної ситуації в країні, охорона навколишнього природного середовища та захист екологічних прав.

Діяльність громадських організацій у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до законодавства України, на основі їх статутів. Їх еколого-правовий статус визначається ст. 21 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Ефективність реалізації екологічних прав громадян напряму залежить від виконання відповідних обов'язків іншими суб'єктами, зокрема, юридичними особами, які здійснюють виробничу та іншу діяльність. Підприємства чорної металургії, разом з енергетичною, хімічною та гірничодобувною галузями є основними забруднювачами довкілля. Застарілі технології, зношене устаткування, низький рівень використання ресурсозберігаючих і природоохоронних технологій сприяє постійному збільшенню екологічного навантаження на навколишнє середовище [3, с. 193].

Відповідно до положень ст. 68 Основного закону держави кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Юридичні особи як суб'єкти екологічних правовідносин, які здійснюють виробничу і природоохоронну діяльність, зобов'язані дотримуватися вимог екологічного законодавства. Ст. 66 Конституції України покладає на кожного обов'язок не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки. Зазначена конституційна норма має загальний характер і в однаковій мірі поширюється як на громадян так і на підприємства та установи.

На відміну від екологічних обов'язків громадян, обов'язки юридичних осіб як суб'єктів екологічних відносин у чинному законодавстві не систематизовані. Загальні вимоги до зазначених осіб та їх діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища передбачені Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» і є детально регламентованими нормами поресурсових кодексів і законів та визначаються залежно від специфіки

природних ресурсів, правового режиму їх використання і охорони, сфери відповідної господарської діяльності (будівництво, поводження з відходами тощо).

У разі провадження господарюючими суб'єктами діяльності, що перешкоджає здійсненню права громадян на безпечне навколишнє природне середовище та інших їх екологічних прав, така діяльність підлягає припиненню в порядку, встановленому законодавством України.

Відповідно, в екологічних правовідносинах юридичні особи виступають носіями прав та обов'язків у сфері природокористування та природоохорони. Є суб'єктами господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, діяльність яких впливає на стан природних ресурсів та якість довкілля, а також особами, які здійснюють еколого-правову діяльність, спрямовану на забезпечення охорони довкілля, захист права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, інших екологічних прав, розвиток екологічної культури та освіти. Загалом, в екологічних відносинах юридичні особи виступають як такі, які здійснюють господарську або ж природоохоронну діяльність.

Список використаної літератури:

1. Кобецька Н.Р. Екологічні права громадян : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 : земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право / Н.Р. Кобецька. – К., 1998. – С. 6.

2. Бредіхіна В.Л. Право громадян на безпечне навколишнє природне середовище : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 : земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право / В.Л. Бредіхіна. – Х., 2005. – С. 41.

3. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 році. – К. : Міністерство екології та природних ресурсів України, ФОП Грінь Д.С. – 2017. – С. 193.